

DZIECKO PRZYJACIELEM PRZYRODY

Nowoczesna edukacja dziecka i jej rola w życiu człowieka dorosłego odwołuje się do konieczności uwzględnienia postulatu przygotowania wychowanka do umiejętnego funkcjonowania w przyszłości, w nieznanych jeszcze dzisiaj warunkach. Należy, zatem wykształcić człowieka, który podchodzi do życia nie wedle kategorii konsumpcji, ale kieruje się wartościami humanistycznymi i ekologicznymi.

„Edukacja ekologiczna to świadomie zamierzona, celowa, planowa, systematyczna i stopniowa działalność nauczyciela, rodziców, opiekunów wobec dzieci przy ich pozytywnej motywacji i wielostronnej działalności...”

Edukacja ekologiczna zajmuje dziś wyjątkowo ważne miejsce w całości kształcenia oddziaływań wychowawczo – dydaktycznych przedszkola. Aldoux Huxley zapytany o nauczanie ekologiczne dzieci powiedział: „Sprawcie, aby od samego początku było jasne, że całe życie jest zależnością. Pokażcie im, że zależności są w lasach, na polach, w stawach, strumieniach, w wiosce i w kraju, czyli wokół nas”.

W związku z powyższym wszyscy powinni mieć świadomość, że ochrona i kształtowanie środowiska, w którym żyjemy, jest koniecznością, a zatem podstawowym obowiązkiem każdego człowieka, gdyż każdy jest użytkownikiem tego środowiska i ma obowiązek przekazać je w jak najlepszym stanie innym, następnym pokoleniom.

Kształtowanie właściwej postawy wobec środowiska należy rozpocząć od najmłodszych lat, bowiem świadomość człowieka kształtuje się przez całe życie, jednak jej podstawy każdy zdobywa w dzieciństwie i młodości, kiedy jest wrażliwy na wszystko, co go otacza.

Jednym ze skutecznych czynników aktywizujących dzieci jest kontakt z przyrodą, która jest bogatym źródłem przeżyć, wrażeń, doznań. Bezpośrednie zetknięcie dziecka z przyrodą wywołuje u niego chęć aktywnego działania w niej, a także budzi uczucia opiekuńczości i przyjaźni wobec świata roślin i zwierząt. Jednak w wielu wypadkach w niewystarczającym zakresie i stopniu wykorzystuje się najbliższe środowisko, jako miejsce i środek edukacji ekologicznej, a tym samym obserwację i doświadczenie, jako metody nauczania i uczenia się, poznawania i przeżywania jej bogactwa i piękna.

W zbliżaniu dzieci przedszkolnych do przyrody i zaznajamianiu ich z zagrożeniami ekologicznymi szczególnie ważne jest uczenie się przez przeżywanie. Stwarza ono optymalne warunki do rozbudzania uczuć dzieci, a także sprawia, że wiedza o przyrodzie ożywionej i nieożywionej, o zasobach jej ochrony staje się wartością, której chcemy bronić i dla której chcemy pozyskać innych.

W przedszkolu jest wiele okazji do kształtowania u dzieci wrażliwości ekologicznej. Obejmuje ona zaznajomienie dzieci ze światem roślin i zwierząt, z przyrodą nieożywioną, a także uczenie ich dostrzegania i przeżywania piękna oraz potrzeby obcowania z nim. Geniuszem piękna w sensie jego tworzenia jest

przyroda. Dlatego przy różnych nadarzających się okazjach zwraca się uwagę dzieci na bogactwo barw łąk i pól, różne odcienie zieleni, majestat gór, bezkres morza, tajemniczość lasu, piękno liści pokrytych rosą. Wiele wzruszeń i niezapomnianych przeżyć dostarczają dzieciom ogrody pełne kolorowych kwiatów, wiewiórki przeskakujące z gałęzi na gałąź, małe żuczki wędrujące po trawie na zielonej łące. Uwrażliwienie dzieci na piękno i konieczność ochrony przyrody sprawia, że właściwie reagują na nieodpowiednie zachowanie się innych osób w stosunku do naturalnego środowiska.

Najistotniejsze źródło współczesnego kryzysu ekologicznego leży w samym człowieku, dlatego najcenniejszymi wartościami, jakie w nim należy rozwijać i kształcić są postawy poznawcze, emocjonalne i działania, a więc pozytywne wobec środowiska.

W związku z tym, pozytywne postawy wobec naturalnego środowiska należy kształtować od najmłodszych lat. Muszą one wypływać ze świadomych życiowych przekonań, dotyczących tego, co w życiu cenne i godne wysiłku.

Wyznacza to styl życia, a nie tylko ustosunkowanie się do kolejnych elementów składowych środowiska. To jest inne myślenie, odczuwanie, wartościowanie, inna etyka i styl życia. Dlatego musimy nauczyć nasze dzieci myśleć o wszystkim dookoła z czcią. Wpajajmy im, iż nawet bezmyślne zerwanie kwiatka jest czymś złym, co nas bardzo zasmuca. Ukazujmy im piękno przyrody tkwiące w wielkiej różnorodności barw, kształtów, przystosowań, sposobów poruszania. Uczmy je, że w przyrodzie nie ma zwierząt i roślin brzydkich i ładnych, pożytecznych i szkodliwych.

Myśleć ekologicznie to znaczy być skłonny do współczucia, do odczuwania tak jak inni. Stawiamy dzieci jak najczęściej po drugiej stronie, w roli drzew, krzewów czy zwierząt. Niech uczą się myśleć tak jak one, wyrażać ich myśli, pragnienia i obawy.

Stawianie właściwych celów edukacji ekologicznej w przedszkolu i konsekwentna ich realizacja ma tak doniosłe znaczenie, albowiem, chodzi o ukształtowanie w dziecku postawy ekologicznej, która charakteryzuje się szeroką zdolnością percepcji wobec zjawisk przyrodniczych i społecznych, ciekawością świata i praw nim rządzących, świadomością i zrozumieniem powiązań, zależności i praw panujących w przyrodzie, odpowiedzialnością wobec wszelkich form życia, aktywnością, poczuciem więzi z przyrodą i ludźmi, jako częścią biocenozy, szacunkiem dla różnorodności, tolerancji, odrębności biologicznej i kulturowej.

Kształtowanie postaw jest procesem długotrwałym i złożonym. W związku z tym zdobywana przez dziecko wiedza, nabyte umiejętności, postawa społeczno - moralna, muszą być ciągle pogłębiane oraz wzmacniane na dalszych szczeblach kształcenia. Wychowanie i kształcenie dzieci w duchu umiłowania, szacunku i rozumienia świata przyrody jest jedną z nadrzędnych dróg wielostronnego rozwoju osobowości dziecka.

Dlatego właśnie edukację ekologiczną należy rozpocząć już w przedszkolu, ponieważ dziecko w tym okresie charakteryzuje się bardzo dużą aktywnością

poznawczą, wrażliwością emocjonalną, posiada dużą zdolność przyswajania nowych umiejętności, jest podatne na wpływ otoczenia i nauczyciela.

W związku z powyższym niezbędnym elementem wyposażenia każdej sali przedszkolnej jest kącik przyrody. W każdym „kąciku” bez względu na miejsce i wiek dzieci, aktualnie realizowaną tematykę, występują elementy stałe i zmienne. To właśnie kącik przyrody powinien być „laboratorium” i ciągle zmieniającą się ekspozycją naturalnych okazów gromadzonych przez nauczycielkę, dzieci i rodziców.

Podstawowe formy edukacji ekologicznej stosowane w przedszkolu to:

- wycieczki i spacerowanie do różnych ekosystemów,
- prace praktyczno - hodowlane,
- konkursy o tematyce ekologicznej,
- udział w akcjach ochrony naturalnego środowiska człowieka,
- wystawki,
- propagowanie idei ochrony i kształtowanie naturalnego środowiska.

Wycieczki należą do bardzo lubianych przez dzieci form organizacyjnych procesu wychowawczo - dydaktycznego w przedszkolu. Jest to spowodowane tym, że wycieczki wyzwala u dzieci tęsknotę do tych działań, które wychodzą poza ramy budynku i otoczenia przedszkola.

Wycieczki do różnych ekosystemów dostarczają dzieciom wielu przeżyć i wzruszeń. Każda wycieczka jest podstawowym czynnikiem wielozmysłowego poznania przyrody. „Zjawiska przyrody: światło i barwa, bogactwo kształtów kwiatów i roślin, śpiew ptaków itp. silnie oddziałują na sferę przeżyć umysłowych i emocjonalnych dziecka, fascynują i pobudzają jego wyobraźnię i fantazję.” Przeżycia te pogłębiają się i wzbogacają szczególnie wtedy, gdy dziecko odbiera je wszystkimi zmysłami: wzrokiem, dotykiem, słuchem, smakiem.

Bezpośredni kontakt z przyrodą w czasie wycieczek powoduje, że dzieci zadają pytania na temat poznawanych ekosystemów, zjawisk przyrodniczych, zwracają uwagę na przejawy dewastacji przyrody przez turystów, zbierają ciekawe obiekty przyrodnicze, które można wykorzystać, jako środki dydaktyczne do zajęć i zabaw. Wiadomości zdobyte w ten sposób są bogatsze, żywsze i trwalsze w porównaniu do zdobytych w sali przedszkolnej.

Czasem przed wyjściem na wycieczkę trzeba przekazać pewne wiadomości, które wprowadzą dzieci w zagadnienie, zebrać odpowiednie przybory. Ważne jest też zakończenie wycieczki i wyzyskanie wiadomości, przeżyć i doświadczeń dzieci do dalszej działalności.

Bardzo ważne miejsce w edukacji ekologicznej dzieci zajmuje ogród przedszkolny. Ten bezpośredni kontakt z przyrodą rozwija u dzieci instynkt opiekuńczy, wytwarza uczuciowy stosunek do przyrody i tłumi często spotykany w dzisiejszych czasach instynkt niszczycielski.

Stopniowo dziecko zaczyna zdawać sobie sprawę z tego, że człowiek niszczy przyrodę, chociaż jest ona niezbędną do życia. Zaczyna też rozumieć, że niektóre gatunki roślin i zwierząt są rzadkością i dlatego należy je chronić, a także czuje się odpowiedzialny za środowisko swego życia. Stąd też cele edukacji ekologicznej w przedszkolu są jednym z najważniejszych motywów aktywności dzieci w zakresie ochrony i kształtowania naturalnego środowiska człowieka. Regulują zachowanie dzieci, ułatwiają precyzyjne określanie własnych postanowień, pomagają w odkrywaniu nowych, własnych możliwości w zakresie ochrony i kształtowania naturalnego środowiska człowieka.

Aktywny kontakt z przyrodą pozwala wykształcić u dzieci właściwy stosunek do wszystkiego co żywe, stopniowo doprowadzając do zrozumienia przez nie stanowiska i roli człowieka w przyrodzie. Dzieci muszą zrozumieć, iż stosunek do przyrody jest miarą kultury człowieka, a zdolność do odczuwania piękna natury, odpowiedzialności za postępowanie człowieka w świecie przyrody świadczy o jego bogactwie duchowym.

Opracowała: Halina Babiarcz

Na podstawie literatury:

1. L. Domka, *Czy edukacja środowiskowa w Polsce zmierza w kierunku rozwoju zrównoważonego?*, w: *Dziecko w świecie przyrody i nauki*, red. J. Solomon, S. Dylak, WSN, Warszawa 1998, s. 95 - 97.
2. A. Papuziński, dz. cyt., Bydgoszcz 1998, s. 198.
3. D. Kielczewski, *Ekologia społeczna*, WEiŚ, Białystok 1999, s. 147 - 148.
4. K. Górka, B. Poskrobko, W. Radecki, *Ochrona środowiska. Problemy społeczne, ekonomiczne i prawne*, Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa 1998, s. 45.
5. Z. Wnuk, *Z zagadnień edukacji ekologicznej*, w: *Ochrona środowiska w filozofii i teologii*, red. J. M. Dołęga i J. W. Czertoszewski, WATK, Warszawa 1999, s. 112.
6. A. Suchara - Olech, *Koncepcja edukacji ekologicznej w przedszkolu i nauczaniu początkowym*, w: *Przyszłość - Szkoła - Twórczość*, red. A. Suchary - Olech i M. Szczepańskiej, Słupsk 1995, s. 145.
7. L. Domka, *Rozwijanie wrażliwości ekologicznej ważnym zadaniem edukacji*, „*Życie Szkoły*”, 1993, nr 4, s. 23.
8. D. Cichy, *Problemy ochrony i kształtowania środowiska w pracy szkoły*, WSiP, Warszawa 1978, s. 7.
9. P. Skubuło, *Wychowanie ekologiczne w przedszkolu*, „*Wychowanie w Przedszkolu*”, 1995, nr 8, s. 460 - 461.
10. K. Denek, *Wartość i cele edukacji szkolnej*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Poznań - Toruń 1994, s. 36.
11. B. Wojcieszak, *Ekologia już w przedszkolu*, w: *Dziecko w świecie przyrody i nauki*, J. Solomon, St. Dylak, WSN, Warszawa 1998, s. 137 - 139.
12. J. W. Komecka, *Cel edukacji - wiedza czy postawa*, „*Człowiek i Światopogląd*” 1985, nr 5, s. 25.
13. M. Feretycka, *Wychowanie przedszkolne*, w: *Naturalne środki dydaktyczne*, red. B. Poskrobko, Dział Wydawnictw i Poligrafii Politechniki Białostockiej,

Białystok 1998, s. 90.

14. G. Kutylowska, *Ekologia w przedszkolu*, Wydawnictwo Didasko, Warszawa 1997, s. 15.

15. W. Okoń, *Słownik pedagogiczny*, PWN, Warszawa 1984, s. 353.

16. *Metodyka wychowania w przedszkolu*, red. I. Dudzińska, cz. 3, WSiP, Warszawa 1976, s. 42.

17. K. Żuchelikowska, *Kolekcje przyrodnicze w edukacji ekologicznej dzieci przedszkolnych*, TANAN, Bydgoszcz 1997, s. 14.

18. E. J. Frątczakowie, *Ogród przedszkolny*, WSiP, Warszawa 1977, s. 172

19. E. J. Frątczakowie, *Kącik przyrody w wychowaniu przedszkolnym*, WSiP, Warszawa 1979, s. 162.

20. E. J. Frątczakowie, *Ochrona i kształtowanie środowiska w edukacji dzieci przedszkolnych*, Liga Ochrony Przyrody, Bydgoszcz 1998, s. 42 - 43.

21. I. Dudzińska, *Metodyka wychowania w przedszkolu*, WSiP, Warszawa 1974, s. 70.

22. M. Lelonek, *Obserwacja, doświadczenia, pomiar i eksperyment w nauczaniu środowiska społeczno - przyrodniczego*. „Nauczanie Początkowe” 1980/81, nr 1, s. 71.

23. E. J. Frątczakowie, *Edukacja ekologiczna dzieci w wieku przedszkolnym*, Kujawsko - Pomorskie Studium Edukacyjne, Bydgoszcz 1996, s. 30 - 35.

24. E. J. Frątczakowie, *Edukacja ekologiczna uczniów klas I - III*, Oficyna Wydawnicza TUVEX, Pabianice 1993, s. 29.